

STUDIU EMPIRIC ASUPRA RELAȚIILOR DINTRE GUVERNANȚA CORPORATIVĂ ȘI CONTROLUL INTERN

Doctor în economie, conferențiar universitar **Aliona BÎRCĂ**
Academia de Studii Economice a Moldovei

EMPIRICAL STUDY ON RELATIONS BETWEEN CORPORATE GOVERNANCE AND INTERNAL CONTROL

Summary. Many economic crises emerged as a result of large-scale financial scandals. Internal control is one of the corporate governance mechanisms used by entities in order to avoid these crises. Regulatory aspects of the relationship between internal control and corporate governance have been highlighted through the Corporate Governance Codes. At the same time, both the national and international aspects of this issue were presented. The information selected from the codes was processed through conceptual content analysis, considered as a qualitative research method. The presentation of the tasks of the board of directors, executive management and internal audit has a double meaning: on the one hand, it indicates the structure of corporate governance, and on the other hand, the functions of internal control are analyzed.

Keywords: Corporate Governance Codes, internal control functions, responsibilities of the board of directors.

Rezumat. Crizele economice pot avea mai multe cauze, inclusiv scandaluri financiare de mari proporții. Controlul intern reprezintă unul dintre mecanismele guvernanței corporative utilizate de entități în scopul evitării acestor crize. Aspectele reglementatorii privind relațiile dintre controlul intern și guvernanța corporativă au fost evidențiate prin intermediul Codurilor de Guvernanță Corporativă. În același timp, au fost prezentate configurațiile naționale și internaționale ale problemei date. Informația selectată din coduri a fost prelucrată prin intermediul analizei de conținut conceptuale, considerată drept metodă calitativă de cercetare. Prezentarea sarcinilor consiliului de administrație, ale managementului executiv și ale auditului intern are o dublă semnificație: pe de o parte, indică structura guvernanței corporative, iar pe de altă parte, sunt analizate funcțiile controlului intern.

Cuvinte-cheie: Coduri de Guvernanță Corporativă, funcțiile controlului intern, sarcinile consiliului de administrație.

INTRODUCERE

Trăsăturile actuale ale guvernanței corporative simbolizează rezultatul evoluției științei economice și, nu în cele din urmă, a științelor de gestiune. De-a lungul secolelor, părerile autorilor au fost diferite, însă repercusiunile prezente ne orientează spre numărul impunător al Codurilor de Guvernanță Corporativă în diverse țări. Întrebarea-cheie a acestei investigații rezidă în: care este rolul guvernanței corporative în evoluția și conjunctura actuală a controlului intern din cadrul entității?

În această ordine de idei, am beneficiat de cercetările Institutului European de Guvernanță Corporativă (ECGI – European Corporate Governance Institute). Acesta a fost înființat în 2002, în scopul promovării cercetării științifice independente și a activităților conexe în domeniul guvernanței corporative. De atunci încolo, au fost publicate peste 820 de lucrări, s-au elaborat peste 460 de coduri internaționale, iar trei dintre membrii fondatori au fost distinși cu Premiul Nobel [1].

Considerăm important inițierea unui studiu ce ar analiza diverse opinii privind specificul crizelor

economice de la începutul secolului al XIX-lea. Or, obiectivul de bază al guvernanței corporative este de a preveni aceste crize. În prezent, cercetările se regăsesc în diverse reglementări de ordin național și internațional. Drept urmare, cercetarea a demarat cu examinarea Codului de Guvernanță Corporativă din Republica Moldova, urmată de o serie de coduri din diverse țări.

1. ANALIZA LITERATURII DE SPECIALITATE

Demersul istoric al guvernanței corporative demonstrează că, în cea mai mare parte, scandalurile financiare erau aplanate prin introducerea de noi legi sau prin restricționarea condițiilor în legile existente, respectiv crearea organismelor de supraveghere. Spre exemplu, criza economică din anii 1929–1933 a determinat adoptarea Legii Valorilor Mobiliare din 1934 elaborată de Thompson Huston. Totodată, în cadrul cercetărilor economiilor industrializate au fost impulsionate direcțiile financiare, acestea contribuind la evoluția guvernanței corporative și distingerea a patru branșe de cercetare:

▪ *direcția lui Joseph A. Schumpeter*, urmare a cercetărilor lui Friedrich A. Hayek și Fritz Machlup, conceperea termenilor de *boom* și *depresiune* ca fiind cauzate, în mare măsură, de fluctuațiile creditelor acordate de bănci;

▪ *direcția lui John M. Keynes*, care sugerează că boom-ul și depresiunile sunt consecințele dezechilibrului din economie și a investițiilor în afara ramurilor;

▪ *direcția lui Ronald A. Fisher (outstanding debt)*, axată pe restanțele fiecărei ramuri;

▪ *direcția statistică*, respectiv colectarea sistematică a datelor și integrarea în statistica financiară, din perspectiva supravegherii macroeconomice [2, p. 52].

În prezent, aria de cercetare a relațiilor dintre control și guvernanta corporativă se caracterizează prin noi dimensiuni. Ultimul Cod de Guvernanta Corporativă din Republica Moldova a fost aprobat prin Hotărârea Comisiei Naționale a Pieței Financiare nr. 67/10 din 24.12.2015. Acest cod este rezultatul Planului național de acțiuni privind implementarea Acordului de Asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană pentru anii 2014–2016.

Datorită acestui cod și a prevederilor Legii contabilității și raportării financiare, managementul executiv trebuie să includă în raportul anual informații cu privire la structura și eficiența procedurilor de control intern. Potrivit articolului 66.3 din codul respectiv, raportul conducerii reprezintă darea de seamă anuală a organului executiv al entității de interes public. Acest raport trebuie să includă un capitol separat cu privire la „sistemele de control intern și gestiune a riscurilor societății și ale persoanelor care exercită controlul asupra societății”. Ulterior se fac completări „pentru a se asigura o activitate de succes a societății, va fi necesar să se planifice regulat controale și să se stabilească proceduri de control interne și externe” [3]. După cum se poate vedea, controlul intern trebuie combinat cu sistemul de gestiune a riscului, cu referire la mediul intern și extern al entității. În această ordine de idei, considerăm necesar a analiza codurile din diverse țări pentru a prezenta situația la nivel internațional.

2. METODOLOGIA DE CERCETARE

Examinarea relațiilor dintre controlul intern și guvernanta corporativă din punct de vedere reglementar a fost realizată printr-o serie de Coduri de Guvernanta Corporativă (Cod) preluate de pe pagina Web a Institutului European de Guvernanta Corporativă. La prelucrarea informației din aceste coduri, analiza de conținut conceptuală este cea mai recomandată metodă calitativă pentru cercetarea problemelor cu un volum mare de text. Acest studiu a fost inițiat în anul 2016,

iar din cauza modificărilor ulterioare operate pe pagina Web a ECGI, a devenit imposibilă actualizarea informației pentru o serie de figuri, cu excepția figurii 2. Din cele 97 de coduri au fost selectate 79. Au fost excluse codurile diverselor organisme internaționale și codurile țărilor care nu aveau varianta în limba engleză, în total 18 coduri. Textul din coduri cu privire la controlul intern a fost selectat și generalizat conform categoriilor prezentate în figurile 3, 4, 5, 6.

3. ANALIZA ȘI INTERPRETAREA REZULTATELOR

Apartenența codurilor ne determină să afirmăm că cercetările au un caracter global și vizează țări cu diferite niveluri de dezvoltare economică. Astfel, divizarea acestora în funcție de anul publicării primei ediții sunt generalizate în figura 1.

Potrivit datelor din figura 1, Marea Britanie se află în fruntea clasamentului, deoarece reprezintă țara care a adoptat primul Cod de Guvernanta Corporativă. Cunoscut drept Raportul lui Cadbury, acest cod a fost elaborat de Consiliul de Raportare Financiară al Bursei de Valori din Londra la 1 decembrie 1991 și semnat de Adrian Cadbury [4], [5]. Elementele constitutive ale Codului lui Cadbury se referă la: *responsabilitățile acționarilor, consiliul de administrație, directorii neexecutivi, perfecționarea membrilor consiliului, secretarii companiei, responsabilitățile directorilor, comitetul de nominalizare, controlul intern, comitetul de audit, auditul intern, remunerarea membrilor consiliului, raportările financiare, relațiile cu auditorii, fraudele* [1]. După cum se observă, primul cod dispunea de elemente caracteristice guvernantei corporative, actuale în prezent, cu excepția părților interesate și a altor elemente derivate din acestea. Totodată, remarcăm prezența controlului intern din primul cod.

În anul 2002, au apărut cele mai multe coduri – în 11 țări: Austria, Cipru, Ungaria, Kenya, Mauritania, Pakistan, Polonia, Rusia, Slovacia, Elveția, Taiwan (figura 1). Republica Moldova face parte din categoria celor șase țări, alături de Bulgaria, Iordania, Kazahstan, Mongolia, Maldive, în care prima ediție a codului fusese adoptată în anul 2007. Ultimele țări care au adoptat codul respectiv sunt Azerbaidjan (2011) și Barbados (2013).

Informația din figura 1 arată diversitatea țărilor componente, iar regruparea acestora în funcție de anul publicării ultimei ediții este prezentată în figura 2.

Categoriile rezultante din figura 2 sunt consecința divizării țărilor în funcție de anul publicării ultimei ediții a codului. În raport cu informația din figura 1, putem constata că Marea Britanie se menține pe prima

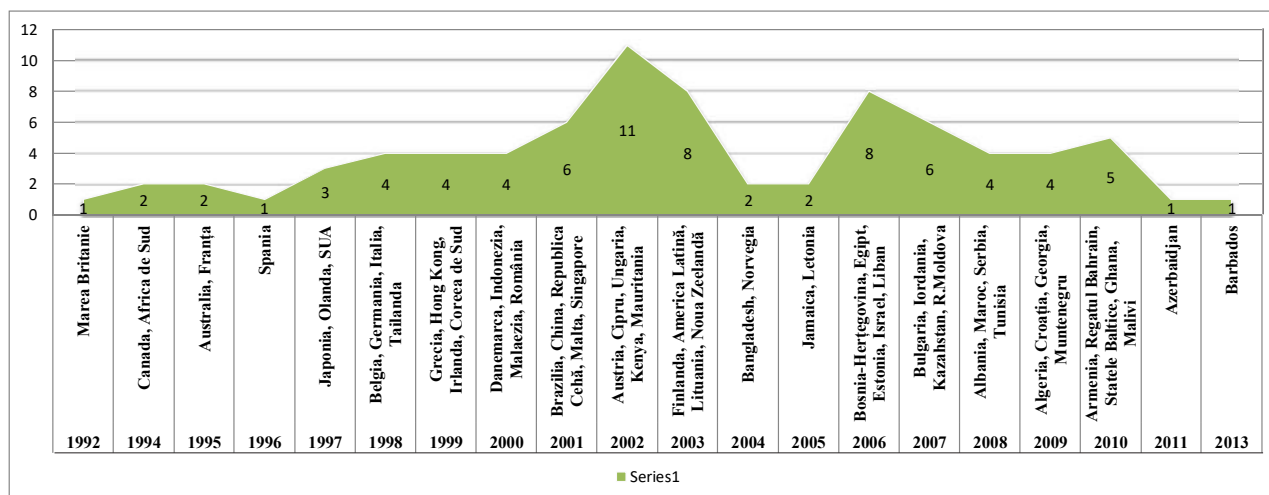

Figura 1. Distribuția țărilor în funcție de anul publicării primei ediții a Codurilor de Guvernanță Corporativă.
Sursa: elaborată de autor în baza [1].

poziție și în anul 2018, fiind urmată de Slovenia. Cea mai numeroasă categorie a fost atestată în anul 2016 și include următoarele 19 țări: Egipt, Jamaica, Swaziland, Franța, Coreea de Sud, **Oman**, **Filipine**, Mauritania, Singapore, Africa de Sud, Irlanda, Nigeria, Taiwan, Pakistan, Spania, India, Hong Kong, Elveția și Republica Moldova. Menționăm că țările marcate cu bold se află la prima ediție. Deși Republica Moldova face parte din categoria respectivă, totuși informația plasată pe pagina Web a institutului nu este actualizată și se referă numai la prima ediție din 2007. Rusia subscrie la categoria celor cinci coduri publicate în anul 2014 alături de Malta, Norvegia, Maldive și Turcia, reprezentând a doua variantă a codului, în timp ce prima ediție a apă-

rut în 2002. Deși nu este inclusă în figura 2, la sfârșitul clasamentului se află Mauritania cu primul cod publicat în 2002.

În scopul asigurării succesului pe termen lung al entității, guvernanța corporativă a intensificat controlul în condiții de resurse limitate. Pornind de la prevederile codurilor, cercetarea obiectivelor de bază ale controlului intern trebuie efectuată din perspectiva categoriilor din figura 3.

Prevenirea și diminuarea riscurilor (figura 3) deține cea mai mare pondere – 17 %. În această ordine de idei, codurile, asemenea Cadrului Conceptual COSO, recomandă instituirea procedurilor de control privind asigurarea continuității activității entității [6]. Analiza

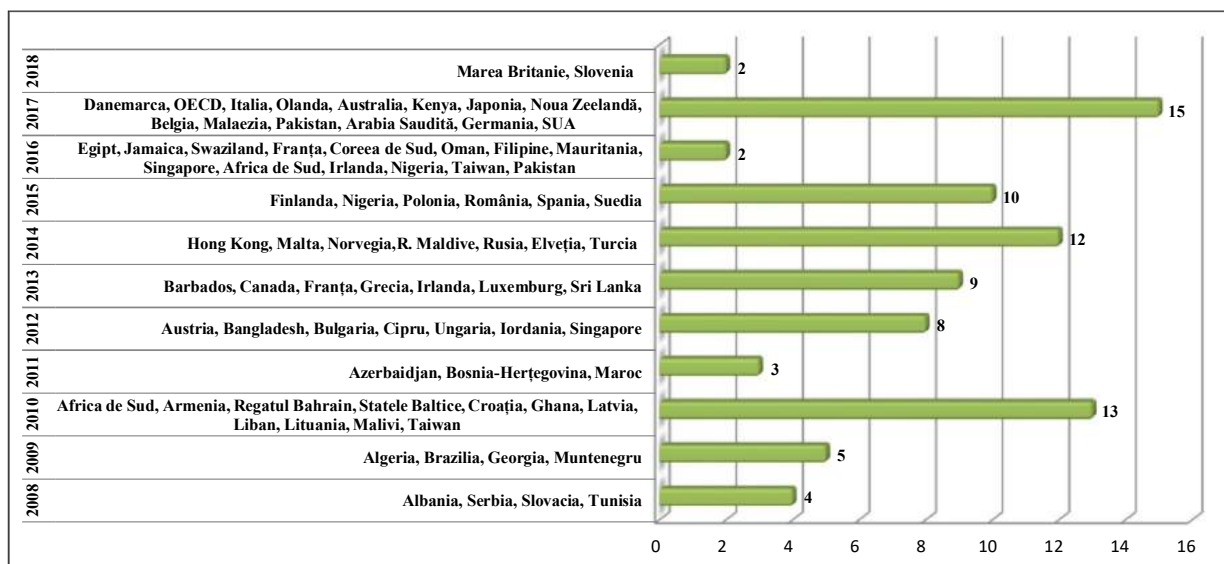

Figura 2. Distribuția țărilor în funcție de anul publicării ultimei ediții a Codurilor de Guvernanță Corporativă.
Sursa: elaborată de autor în baza [1].

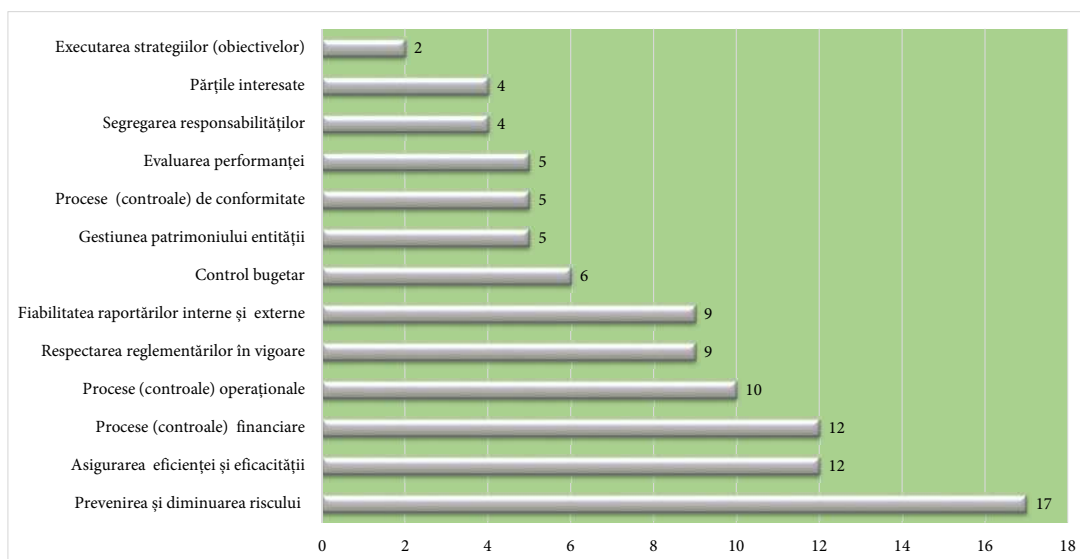

Figura 3. Funcțiile controlului intern din perspectiva Codurilor de Governanță Corporativă.

Sursa: elaborată de autor în baza [1].

celorlalte componente reamintește modelul de control al lui Anthony (1965), structurat în funcție de nivelurile de luare a deciziilor: planificare strategică, control de gestiune și control operațional [7].

Planificarea strategică constituie primul nivel și se materializează prin categoriile: *controlul bugetar* – 6%; *evaluarea performanței* – 5%; *executarea strategiilor (obiectivelor)* – 2%. Referindu-ne la nivelul doi de control, ponderea de 12% a categoriei *asigurarea eficienței și eficacității* dovedește importanța *conceptelor de „eficiență” și „eficacitate”* care sunt prezente în marea majoritate a definițiilor atribuite controlului de gestiune (tactic). Nivelul trei se referă la controlul operațional – *procese operaționale*

și deține o pondere importantă – 10%. Celelalte categorii au rolul de a evalua eficiența procedeelelor controlului intern și se referă la: *segregarea responsabilităților* – 4%; *procese (controale) de conformitate* – 5%; *gestiunea patrimoniului entității* – 5%; *fiabilitatea raportărilor interne și externe* – 9%; *respectarea reglementărilor în vigoare* – 9%; *procesele (controalele) financiare* – 12%.

Astfel, categoriile din figura 3 demonstrează valoarea sistemică a controlului și cuprind atât controlul intern, cât și cel de gestiune. În același timp, ele reprezintă o dovadă că prevederile Codurilor de Governanță Corporativă țin cont de cercetările în domeniu și de reglementările în vigoare.

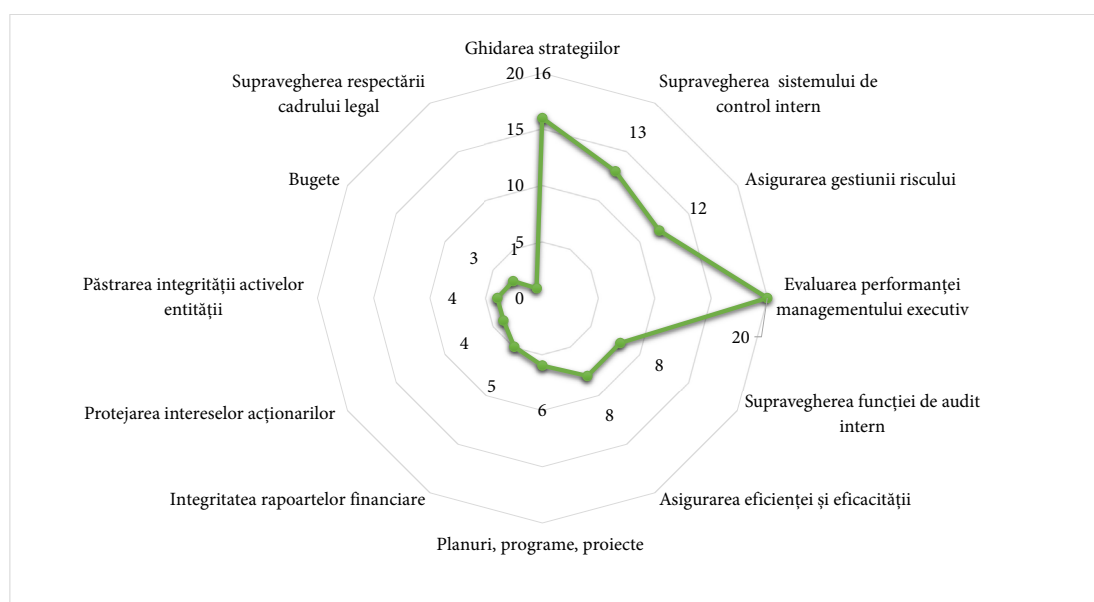

Figura 4. Sarcinile Consiliului de administrație din perspectiva Codurilor de Governanță Corporativă.

Sursa: elaborată de autor în baza [1].

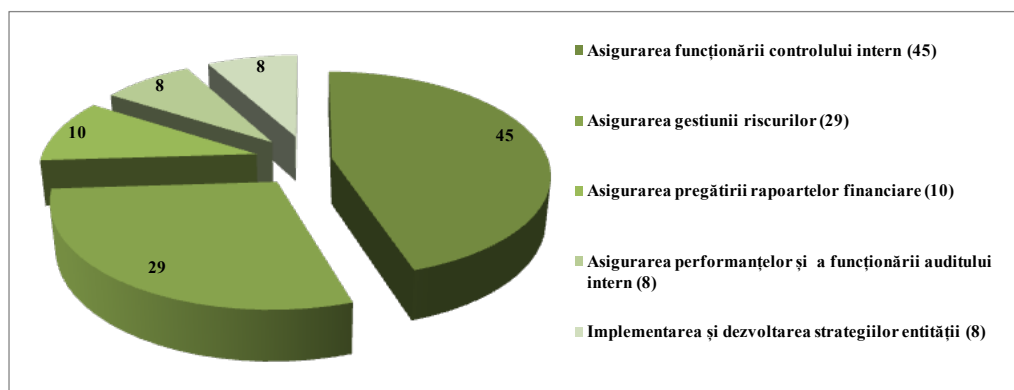

Figura 5. Sarcinile managementului executiv, %.

Sursa: elaborată de autor în baza [1].

În marea majoritate a țărilor, consiliul de administrație poartă responsabilitatea pentru asigurarea unui mediu de control prudent și eficient, fapt ce permite evaluarea și gestionarea riscului (figura 4). Afirmațiile respective sunt preluate din Codul de Governanță Corporativă a Marii Britanii, dar pentru studiul ulterior a fost utilizată versiunea COSO 2013. Cadrul conceptual integrat propune, respectiv, un model de gestiune eficientă a riscului prin aplicarea procedeeelor de control intern în cadrul unei entități, indiferent de mărimea și complexitatea sa. Acest model subliniază diferențele critice în atribuirea rolurilor și responsabilităților dintre consiliul de administrație și managementul executiv. În special, modelul are rolul de a defini clar diferențele și relațiile între activitățile de asigurare a realizării obiectivelor strategice ale entității și activitățile de supraveghere. De asemenea, Cadrul COSO propune trei linii de control: *managementul de top*; *managementul operațional* și *auditul intern* [6, p. 2].

Figura 4 reflectă ideile promovate de modelul de control COSO 2013, potrivit căruia cea mai mare pondere, în cadrul sarcinilor consiliului, o dețin următoarele categorii: *emiterea recomandărilor și ghidarea strategiilor (obiectivelor)* – 16 %, *supravegherea și men-*

ținerea sistemului de control intern – 13 %, *recunoașterea mediului de control și asigurarea funcționalității gestiunii riscului* – 12 %. Deși categoria *Bugete* – 3 % a acumulat un procentaj foarte mic, aceasta se regăsește într-o serie de categorii anterioare datorită faptului că bugetul reprezintă un plan financiar pe termen scurt, menit să susțină managementul în realizarea obiectivelor.

Prima linie a controlului, specifică modelului COSO, se referă la gestiunea riscului și a controlului de către managementul de top, fapt confirmat de figura 5: *asigurarea funcționării controlului intern* – 45 % și *asigurarea gestiunii riscurilor* – 29 %. Unul dintre obiectivele de bază ale administrației se referă la asigurarea părților interesate cu informații reale privind activitatea economico-financiară a entității, fapt confirmat de categoria *fiabilitatea raportărilor financiare* – 10 %. În scopul asigurării funcționării proceselor de control din cadrul primei linii, cea de-a doua linie a modelului COSO prevede supravegherea activităților de către managementul operațional. Elementele componente în cadrul acestei linii vizează controlul financiar, securitatea, managementul riscului, calitatea, inspecția și angajamentele. Comparând aceste elemente cu infor-

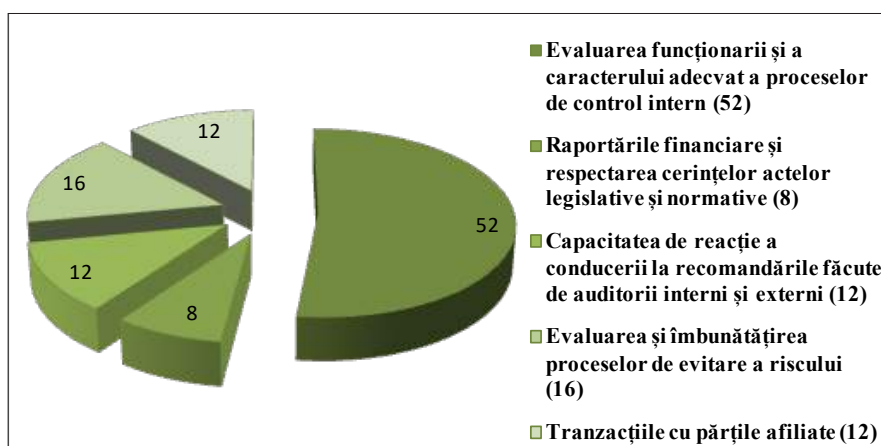

Figura 6. Sarcinile auditului intern, %.

Sursa: elaborată de autor în baza [1].

mația din figura 5, vom constata că ele se regăsesc, în mod indirect, în unele dintre ele. Cea de-a treia linie de control, specifică modelului COSO, se referă la auditul intern. Din această perspectivă, precizăm că auditul intern face parte din sarcinile Consiliului de administrație (figura 6) prin categoria *supravegherea funcției de audit intern* – 8 %, precum și din sarcinile managementului executiv (figura 5) prin categoria *asigurarea performanțelor și a funcționării auditului intern* – 8 %.

Potrivit punctului II.B.4, „Mecanismele guvernantei interne/ Funcțiile de control/ Auditul intern” al Ghidului Organizației pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OECD – Organisation for Economic Cooperation and Development) privind Asigurarea Guvernantei, auditul intern face parte din funcțiile de control, alături de *managementul riscului, actuariat și conformitate* [8]. În acest ghid se precizează că trebuie instituită o funcție independentă de audit intern care să supravegheze proiectarea, implementarea și funcționarea proceselor controalelor interne, respectiv să evalueze gradul de adecvare și eficacitate a acestor politici și să recomande îmbunătățiri. Este important de remarcat independența funcției auditului intern față de conducerea executivă a entității.

Categoriile rezultante din figura 6 ne determină să afirmăm că politica Institutului European de Guvernare Corporativă este la unison cu cea a Organizației pentru Cooperare și Dezvoltare Economică. Ponderea impunătoare de 52 % a categoriei evaluarea funcționării și a caracterului adecvat al proceselor de control intern demonstrează importanța controlului asupra dezvoltării activității economice a entității și rolul auditului intern în cadrul acestei guvernante.

CONCLUZII

Dimensiunile istorice ale guvernantei corporative au demonstrat semnificația sa în momentul în care proprietarii acțiunilor au suferit pierderi importante. Rezultatele unei guvernante se repercutează direct asupra performanței entității prin eficiența utilizării resurselor. O guvernare corporativă bună trebuie să protejeze interesele acționarilor și să clarifice neînțelegerile legate de delegarea drepturilor și obligațiilor în cadrul entității [9], [10].

Dimensiunile controlului prin prisma guvernantei corporative se referă la structura managementului de top în cadrul entității: consiliul de administrație și comitetul de audit, managementul executiv, managerii de mijloc și cel operațional. Consiliul de administrație are un rol distinctiv față de conducerea execu-

vă în administrarea entității. Acesta aprobă deciziile strategice, stabilește limitele corespunzătoare, supraveghează executarea și asigură responsabilitatea, corectitudinea și transparența. Managementul executiv aliniază strategiile, procesele, personalul, raportările și tehnologiile pentru a realiza obiectivele entității în conformitate cu valorile stabilite și prin intermediul procedurilor de control proiectate și implementate de el. Auditul intern se bucură de independență față de managementul executiv și are rolul de a evalua eficiența proceselor controlului intern.

Deși, din punct de vedere reglementar, Republica Moldova dispune de două coduri, totuși, din punct de vedere pragmatic, situația este de altă natură. În elaborarea strategiilor durabile, conducerea entităților autohtone trebuie să țină cont de toate elementele guvernantei corporative: consiliul de administrație, managementul executiv (controlul intern) și auditul intern. Iar performanțele obținute reprezintă rezultatul eficienței acestor structuri, a căror funcționalitate trebuie revizuită de fiecare dată.

BIBLIOGRAFIE

1. European Corporate Governance Institute. http://www.ecgi.org/codes/all_codes.php (accesat 2016, 2018).
2. Massaro R. Private Sector Debt Matters Too: Theoretical Perspectives on Credit and the Building of Financial Accounts, *The Financial Systems of Industrial Countries / Evidence from Financial Accounts*, Springer, Berlin, Heidelberg, 2012, p. 51-89.
3. Cod de guvernare corporativă din Republica Moldova, Comisia Națională a Pieței Financiare. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 49-54 din 04.03.2016.
4. Cadbury A. *Corporate Governance and Chairmanship*, Oxford University Press, 2002.
5. Hilb M. *New Corporate Governance. Successful Board Management Tools*, Fourth Edition, Springer-Verlag Berlin Heidelberg, 2012, 238 p.
6. Anderson D. J., Eubanks G. *Governance and Internal Control. Leveraging COSO Across the Three Lines of Defense*, Copyright © 2015, The Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (COSO), 31 p.
7. Bircă Aliona. *Controlul de gestiune în optimizarea performanței entității*. Iași: Tipo Moldova, 2017, p. 220.
8. Ghidul OCDE privind Asigurarea Guvernantei, http://ecgi.global/sites/default/files/codes/documents/oecd_guidelines_on_insurer_2017.pdf (accesat 2018).
9. Berle A., Means C. *The Modern Corporation and Private Property*, MacMillan: New York, 1932, p. 514-516.
10. Charreaux G. *Les théories de la gouvernance: de la gouvernance des entreprises à la gouvernance des systèmes nationaux*, cahier de recherche du Fargo Dijon n°10140101, 2004.